

10. ԴԱՍԱԳՈՐԾ

«Ջանդի առաւել քան զամենեցուն է նայոյող եւ զորովոր ստորագրութիւնն նոցա յԱրարիչն եւ ի Դասագործն... Աստուծոյ... Ընդդ. չերթ. էջ 8:

Այս բառով կը թարգմանուի Ադապտացիոն (Պշտատնական փոխադասութեան) Արարիչ Աստուծոյ. այլոք Դասագործ - եւ որպէս գրառարարն զԱրարիչն ի պակասութեանէ ասացին, անդ. էջ 8. «Արտաքայ Ջան զԱրարիչն եւ գրառարարն եւ զգրակիրն մեր, էջ 21. «Ջայս պատարագ... մատուցանէ Դասագործն», էջ 61. «Արտաքայ Ջան զԱրարիչ Դասագործն էջ 199. «Գնովեմք իսկ գրառարարն Արարչուն, էջ 229. տես նաեւ էջ 9, 10, 83, 160, 189 եւ այլն:

11. ԴԱՐՁ

«Սիրելի զմա (զձայր) ի քողոր ստէ, եւ այնչտ աս դարն երթալ զճնտ Բանին նոցա... Ընդդ. չերթ. էջ 52:

Շարագրուած բառերը կ'ուզէմ յայտարարել (sine adversatione ինչպէս ունի լատ. թարգմանութիւնը, էջ 193 ծան. 7): Էմմա. «յետգործն»-իւն, (իբրեւ adversatio) չ. Բ. էջ 357. «Հարան յոն մեղք յետգործն»-իւն. «զմանա ինչանութեամբ պատրեալ յետգործն»-իւն. Բ. ձ. Ա.:

12. ԴԻՐԲ

1. «Ջանց աննշով զդրասք մարդկութեանս, Ընդդ. չերթ. էջ 140.

2. «Անցաննն ըստ դիրս աւրինացն ազատութեանն», անդ. էջ 143.

3. «Ի ծեռն աւրինացն դրի սանձնցն...», անդ. էջ 211:

Իրենեայ թարգմանիչը այսպէս կը թարգմանէ Νόμος, lex (օրէնք) բառը: Այս վկայութիւններով Հ. Բ. ին այլեւայլ իմաստներով յառաջ բերած էրէր կարելի է ի մի ամփոփել օրէնք նշանակութեամբ. Դիւր կարգի. Փիլ. յայագա ոգւոց Գրէն, Փիլ. զկարգ եւ շէրէ աւուրցն կանոնաց. Յձ. էջ. Կ. Գրէն - օրէնքս ոչ ընդդէմ են բնական իմաստութեան Շէր. պիտակաբար եւ Գրէն, եւ ոչ բնութեամբ. Վեռն.:

Փիլին ունի Գրէն-ձ. «ՉԱստուծոյ հրամանս, աւրէնս եւ Գրէն-ն ուրք են առ ի ճշմարտութիւն», Ժ. Բան, էջ 231:

(Շարուն-իւն)

Հ. Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

ՄԱՅՆԱԳՐԱԿԱՆ

ԹԵՐԱՍ ԹԱԽԹԵՅԻ ՏՆՂՈՍՆԵՐ

Մէծ. Հ. Մ. Պոստորեան նուիրած է համառոտ ուսումնասիրութիւն մը Միջնագարեան տաղասաց Թաթոս Թախտեցոյ, ուր կը հրատարակէ նաեւ 8 տաղ (ԲՁՄ. 1910, էջ 207—208, 273—82:

Թաթոսի մասին կենսագրական գծեր յայտնի չեն. ինչպէս յարակից յորջորջանքն ցոյց կու տայ, անիկա բնիկ Թախտեցի էր ծննդեամբ, ապրած «ԺՁ գարու կեսէն վերջը», հաւանականաբար երգած օտարութեան մէջ լեհաստան կամ Խրիմ: Վերեւայ թէ եղած է մտերիմ կամ ուսուցիչը Թախտեցի Ստեփանոս տաղասացի:

Պոստորեանի ծանօթ են Թաթոսի անուամբ 10 հայերէն եւ Նոյնչափ տաճկերէն (կամ լաւ եւս թաթարերէն) տաղեր: Հայերէն տաղերն հետեւեալներն են ըստ սկզբնաւորութեան.

1. Աստուած աննդ եւ աննրման
Նրկապագովը Նրորորութեան.
Հրտ. ԲՁՄ. 1910, էջ 274—75.
2. Ես յուսով հաւատովս քեզ յուսանամ,
Աղախին եմ՝ արեամբ զընտք քո ծառան.
Հրտ. անդ. 275.
3. Նրուստէմ քաղաք մի կայ:
4. Թէ կ'ուզես որ հոգոյդ ճարակ դու անես,
ԶԱստուծոյ սէրն ի քո սրբտէղ չընանես.
Հրտ. ԲՁՄ. անդ. 275—76:
5. Հազար կենդանակերպ Աստուած ստեղծեմ է
Զամէնըն Աղսմայ շնագանդ արել է.
Հրտ. անդ. 276—79:
6. Հայ մտաք յամիս մարտին
Ժտերն ամենայն ծաղկին
Հրտ. ԲՁՄ. 1862, էջ 67. — Կոստանեանց՝ Միջնագարեան տաղ. Բ. 8. — ԱՐՏՏ. 1910, էջ 381. — ԲՁՄ. 1910, էջ 279—80:
7. Հոգին մարմնոյն ստաց, թէ այլ ճար չունիրը:
8. Յորժամ յարեւելից ի դատաստան զաս.
Նրեւիս արարողց, նոցա պսակ տաս.
Հրտ. ԲՁՄ. 1910, 280:
9. Տէր արարիչ արարածոց,
Դատուց անթիւ ես 'ւ անհամար.
Հրտ. ԲՁՄ. 1910, 281:
10. Քրիստոս որդի Աստուծոյ,
Փրկեա զհոգիս ի հրոյ . .
Հրտ. ԲՁՄ. 1910, 281—2:

Երկու անտիպներն կը հրատարակուին անշուշտ Բազմալիսի յաջորդ թուին մէջ կամ արտատպութեան ժամանակ:

Քանի որ խօսքը միջնադարեան միջակ տաղասացի մը վրայ է, որուն տաղերն առաջին անգամ լոյս կը տեսնեն, ի կատարելութիւն պատշաճ կը համարիմ յանձնել հրատարակչին ուշադրութեան հետեւեալ կէտերը:

Թէ արդեօք վերոյիշեալ տաղերն ամբողջութեամբ կը ներկայացընեն թաթոս թոխաթեցոյ գործերը, այս մասին կարծիք չէ յայտնուած, ինչպէս նաեւ թէ յիշեալ տասը հայերէն տաղերն թոխաթեցոյ ձեռքէ են անկասկած: Վերջին կէտի մասին Հ. Պոտուրեան կասկած չունի, գոնէ իրեն «Ժանօթ չէ թոխաթեցիէն դուրս ուրիշ թաթոս երգիչ», (ԲՁԹ. 1910, էջ 274):

Ինչի ծանօթ են հետեւեալ տաղերու հեղինակ թաղէսներ:

1. Թաղէսու երեց Թոխաթեցի կամ Նոդոկեան համազասպեան, որ ունի 1686—1690ի մէջեր գրուած պատմական յայտնի գործք մը «Մեղոք լցեալ Թաղէսի», սկզբնաւորութեամբ, զոր հրատարակած է Հ. Գ. Գալէմբարեան 1887ին («Հանդ. Ամս», էջ 168—72, 194—97):

2. Թաղէսու երեց, որ ապրած է մեր ձաւորապէս 1550էն յառաջ, գոնէ այդ թուականին օրինակուած Բերլինեան թ. 100 շեռագիրն կը պարունակէ թաթէսի հետեւեալ երկու տաղերը:

ա. Այլ ես նուստ հոգով տկար,
Եւ անիմաստ փծունս յիմար . . .
Ես Թաթէսու հոգով շիար,
Ջօնգ կ'աղաչեմ հարք եւ եղարք:

Թ. 100, թղ. 314 ա.

բ. Այլ բան ի Թաթոս երիցուէ.
Բարբառելով առ քեզ գոչեմ
Բախմամբ զսիրտ պատարոնք:

Թ. 100, թղ. 314 ա:

3. Մեր Մատենադարանի թ. 671, թղ. 67 ա—68 բ ունի Տաղ մը «Ի վերայ խաչէ, այսպիսի սկզբնաւորութեամբ:

Թաշն եղիցի մեզ պահապան
Եայսմ հետէ մինչ ի վախճան
. . . Թաթոսն ստաց զայս բաներըս,
Նա Բրիտանի անպէտ ծառան . . .:

Այս տաղը ինչ ինչ կրճատուածներով կը գտնուի նաեւ թ. 663, թղ. 66 ա շեռագիր տաղարանին մէջ, ուր սակայն վերջին տունը դուրս ձգուած է եւ անոր տեղ Աստուածատուր գրիչն նոր յիշատակագրով մը իրեն համար աղօթք կը խնդրէ:

4. Կայ դարձեալ թաղէս անուն տաղասաց մը, որ ԺՁ դարուն ողբացած է Հայաստանի աղէտները, Տաղ յաղագս հարուածոց աշխարհին Հայոց յերեսաց Պարսից:

5. Թոխաթեցիէն տարբեր անձ է նաեւ ծննդեան մեղեդիին «Թազաւոր փառաց խոնարինալ ի հայրական ծոցոյ . . . երգիչն թաղէս, ինչպէս սկզբնատառք կը կապեն (Հրտ. ԲՁԹ. 1875, էջ 351, եւ 1910, էջ 274):

Տաղն՝ «Տէր արարիչ արարածոց»,

զոր Հ. Պոտուրեան հրատարակած է յանուն թաթոսի, մեր Մատենադարանի երկու Տաղարանք թ. 344, 38 ա, թ. 671, 15 ա ունին «Թորոս Տարօնեցոյ», անուամբ, մէջ ընդ մէջ թաթարեղէն տողերով: Խորագիրն է թ. 344ի համեմատ (թ. 671 սկիզբէն թերի է). «Ի Թորոս Տարօնեցոյ ասացեալ է», վերջաւորութիւնն է երկու շեռագրաց մէջ ալ:

Գերի Թորոս միտք յիմար,
Մեղոք դարձեր ես կունանքեար . . .:

Մեր երկու ձեռագրաց միութիւնն կարծել կու տայ ինչ, թէ Թորոս անունն աւելի վաւերական է քան թաթէս: Երեւ. Հ. Պոտուրեան իւր շեռագրաց մասին ճշգրիտ համար չէ տուած: Երկու անուանքս Թորոս = Թաթոս, Տարօնեցի = Թոխաթեցի գիւրաւ կրնային շփոթուիլ:

Տաղն՝ «Հոգին մարմնոյն ստաց»,

կը գտնուի նաեւ մեր X տաղարանին մէջ (ընդօրինակուած 1605ին գրուած Կերլայի Ս. Երրորդութեան եկեղեցոյն տաղարանէն (տես Չաքարիա եպ. Գնունեաց, էջ 24), թղ. 263 ա: Նոյն շեռագիրն ունի նաեւ «Ճառքս Թաթոսի է ասացեալ. Յեսայիի նուրաի նուրաի աւ., սկզբնաւորութեամբ թաթարեղէն տաղն (թղ. 273 բ):

Հ. Ն. ԱՄՆՈՒՄ

